

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ШЕЛЬ НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

**МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ
В ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Методичні вказівки до лабораторних занять
для здобувачів вищої освіти денної форми навчання
ОС «Магістр» спеціальності 053 Психологія

Вінниця
2024

УДК 159.922:616-036.82]:364-786](076.5)
М 545

*Затверджено на засіданні кафедри психології
факультету філології, психології та іноземних мов
ДонНУ імені Василя Стуса
(протокол № 8 від 21.02.2024)*

Укладач:

Шель Н. В., канд. психол. наук, доцент кафедри психології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Рецензенти:

Сидоренко Ж. В., канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології ДонНУ імені Василя Стуса;

Соловей-Лагода О. А., канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології ДонНУ імені Василя Стуса.

М 545 Методи діагностики в психологічній реабілітації: методичні вказівки до лабораторних занять для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» спеціальності 053 Психологія / укл. Н. В. Шель. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. 36 с.

У методичних вказівках викладено тематичний зміст і завдання до лабораторних занять з навчальної дисципліни «Методи діагностики в психологічній реабілітації» та індивідуальні завдання, питання для самоконтролю і тестові завдання, критерії оцінювання до занять та лабораторних занять, перелік рекомендованої літератури.

УДК 159.922:616-036.82]:364-786](076.5)

© Шель Н. В., 2024

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА КУРСУ	6
МЕТОДИ І ФОРМИ КОНТРОЛЮ, КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	13
ЗАВДАННЯ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ..	16

Змістовий модуль 1

Принципи та методи діагностики в психологічній реабілітації

Лабораторне заняття № 1

Види діагностичних методів та принципи їх використання в психологічній реабілітації	16
--	----

Лабораторне заняття № 2

Базові принципи у психодіагностиці особистості, яка потребує психологічної реабілітації	17
--	----

Лабораторне заняття № 3

Вікові особливості діагностики в процесі психологічної реабілітації	19
---	----

Змістовий модуль 2

Діагностика емоційної та поведінкової сфери особистості, яка потребує психологічної реабілітації

Лабораторне заняття № 4

Діагностика психоемоційного стану особистості, яка потребує психологічної реабілітації	20
---	----

Лабораторне заняття № 5

Діагностика поведінкових відхилень особистості	21
--	----

Лабораторне заняття № 6

Діагностика соматично і психічно хворих	23
---	----

Лабораторне заняття № 7

Комплексна діагностика ПТСР	25
-----------------------------------	----

ПРИКЛАД ТЕМАТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ	27
--	----

КОРОТКИЙ СЛОВНИК БАЗОВИХ ТЕРМІНІВ	28
---	----

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ	31
---	----

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	34
--	----

ВСТУП

Методичні вказівки до лабораторних занять з навчальної дисципліни «Методи діагностики в психологічній реабілітації» складені відповідно до освітньої програми «Психологія» спеціальності 053 Психологія ОС «Магістр».

Комплексна психологічна діагностика у психологічній реабілітації – це сукупність взаємопов'язаних процедур, що дають змогу виявити наявність психотравматичних факторів та їх психопатологічних наслідків, провести ідентифікацію і клінічну оцінку з урахуванням особистісних властивостей індивіда. Психологічна діагностика є обов'язковим етапом у наданні психологічної допомоги особам, які потребують психологічної реабілітації.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Методи діагностики в психологічній реабілітації» є формування у здобувачів уявлення щодо діагностичної процедури осіб, які потребують реабілітації; проведення оцінки актуального психологічного стану та індивідуально-психологічних особливостей особи, яка потребує реабілітації; здійснення контролю за її психічним станом, визначення потреби та оптимальних методів психологічної реабілітації.

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами, як-от: загальна психологія, соціальна психологія, психологічна діагностика, психологічна реабілітація.

Завдання:

- розкрити зміст основних понять курсу;
- дати систематизоване уявлення про комплексну діагностику у психологічній реабілітації;
- систематизувати знання в сфері методів діагностики осіб у психологічній реабілітації;
- охарактеризувати основні методи діагностики постраждалих осіб;
- ознайомити із процедурою та алгоритмом діагностики постраждалих внаслідок війни та надзвичайного стану;
- зорієнтувати здобувачів у спеціальних загальних та спеціально-психологічних категоріях і термінах, що використовуються під час діагностики осіб, які потребують реабілітації;
- сформуванати вміння встановлювати психологічний діагноз і прогноз, самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати й узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел;
- використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій;
- аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;
- ознайомити з ключовими опитувальниками для діагностики актуального емоційного стану, особливостей поведінки та симптомів ПТСР;
- сформуванати уявлення про методи діагностики соматичних та психічних захворювань;
- формуванати вміння інтерпретувати отримані результати та формулювати рекомендації;
- навчити застосовувати теоретичні знання на практиці;

- усвідомлювати межі своєї компетентності та дотримуватися норм професійної етики.

Загальні компетентності, які будуть сформовані у здобувача вищої освіти внаслідок опанування дисципліни:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність приймати обґрунтовані рішення;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- навички міжособистісної взаємодії, здатність працювати в команді;
- цінування та повага різноманітності та мультикультурності;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо;
- здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності;
- знання та розуміння предметної області, специфіки та меж професійної діяльності психолога;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА КУРСУ

Змістовий модуль 1 **ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Тема 1. Види діагностичних методів та принципи їх використання

Поняття про психодіагностичний метод. Три основні діагностичні підходи: об'єктивний, суб'єктивний, проєктивний.

Об'єктивний підхід – діагностика здійснюється на основі успішності (результативності) і способу (особливостей) виконання діяльності.

Суб'єктивний підхід – діагностика здійснюється на основі успішності відомостей, повідомлених про себе самостійно, самоопису особливостей особистості, поведінки в тих чи інших ситуаціях.

Проєктивний підхід – діагностика здійснюється на основі аналізу особливостей взаємодії із зовнішньо нейтральним матеріалом, який через його відому невизначеність стає об'єктом проєкції.

Класифікація методів психодіагностики: методи психодіагностики на основі спостереження; опитувальні психодіагностичні методи; об'єктивні психодіагностичні методи, включно зі врахуванням і аналізом поведінкових реакцій людини і продуктів її діяльності; експериментальні методи психодіагностики. Репрезентативність, точність і надійність опитувальників. Критерії класифікації методів діагностики. Тип тестових завдань; адресат тестового матеріалу; форма пред'явлення тестового матеріалу досліджуваним; характер даних, що використовується для висновків про результати психодіагностики; наявність у методиці тестових норм; внутрішня будова методики. Проєктивні методики: конститутивні, конструктивні, інтерпретативні, патаретичні, експресивні; імпресивні, адитивні – завершення речень. Тести та їх види. Методи, покликані забезпечити ефективність психодіагностичного дослідження, обирають з огляду на поставлені завдання; особливості прояву досліджуваних психічних властивостей; валідність методик; додаткову інформацію, мету, вік та умови дослідження; особливості контакту тощо. Поняття про скринінг. Скринінг – спеціально розроблена експрес-діагностика психічних розладів та порушень, що дає змогу виявити відхилення у психічному розвитку та попередити ускладнення важких розладів.

Тема 2. Базові принципи у психодіагностиці осіб, які потребують реабілітації

Психодіагностика – один із перших етапів у процесі надання психологічної допомоги особам, які потребують реабілітації. Процедура діагностування, окрім оцінювання, вирішує й інші завдання, зокрема: встановлення довірливих стосунків з клієнтом, його інформування і підтримування, збирання інформації про інші проблеми фізичного та психічного здоров'я, налагодження співпраці тощо.

Базові принципи у діагностиці

Принцип безпеки. Створення атмосфери психологічної та емоційної безпеки для клієнта, адже після перенесеної травми люди можуть почуватися незахищеними, не вірити в добрі наміри інших тощо; заповнення опитувальників – необхідна ланка в процесі психологічної допомоги; для створення атмосфери безпеки необхідно виявляти позитивне ставлення до людини.

Принцип зацікавленості. Демонстрування небайдужого ставлення, поваги, щирої турботи; допомога постраждалим не вичерпується тільки психологічною підтримкою, суттєва частина допомоги припадає на розв'язання соціальних, родинних проблем, труднощів на роботі чи проблем із працевлаштуванням.

Принцип мінімізації травми. Мінімізація пов'язаних із травмою переживань людини, щоб уникнути повторного травмування. У процесі психодіагностики можуть виявитися симптоми переживання психотравми (людина може розплакатися, продемонструвати недовіру, злість, роздратування тощо); у разі неадекватної реакції важливо розуміти, що вона не обов'язково спрямована особисто на психолога і може не стосуватися рівня компетентності – такі стани зумовлені минулим чи, можливо, очікуваннями від сьогодення, які не збуваються.

Принцип відповідальності. Відкритість, послідовність, передбачуваність – основні професійно важливі якості психолога. Перед тим, як щось робити, поясніть, навіщо це потрібно; якщо даєте обіцянку (наприклад, направити до відповідної організації, зателефонувати через деякий час, щоб обговорити висновки діагностики тощо) – то своєчасно її виконайте; якщо сталося непорозуміння, визнайте його та свою відповідальність за цю прикрість.

Принцип конфіденційності. Відповідальність за те, щоб інформація особистого характеру, яку повідомляє людина, використовувалася лише в її інтересах: спочатку отримайте усвідомлену згоду; поясніть, кому і як будете надавати інформацію, розкажіть про можливі обмеження в дотриманні принципу конфіденційності.

Принцип професіоналізму і професійної відповідальності. Відповідальність за компетентну та якісну роботу, за пріоритетність цілей надання допомоги клієнту незалежно від його поведінки чи реакцій.

Принцип достатнього мінімуму. Не можна перевантажувати людину, заповненням довгих опитувальників, особливо в процесі скринінгу. Необхідно використовувати тільки той психологічний інструмент, який допоможе вирішити завдання конкретного обстеження.

Принцип чіткого розуміння меж професійної компетентності. Якщо фахівець немає відповідної кваліфікації, потрібно скерувати клієнта до професіонала, який зможе якісно надати допомогу.

Етичні норми під час психодіагностики: проводити психодіагностичне дослідження особи, яка перебуває в стані інтоксикації. В такому випадку фахівець має забезпечити відповідну допомогу клієнту й виявити свою готовність поспілкуватися, коли він буде дієздатним; наполягати на розповіді про те, що з людиною відбулося; ставити запитання особистого характеру; говорити про те, що людина має відчувати або як вона, на вашу думку, повинна була діяти.

Тема 3. Вікові особливості діагностики в процесі психологічної реабілітації

Застосування психодіагностичних методів до людей різного віку вимагає від психолога володіння інформацією щодо вікових особливостей особи (клієнта) та відповідних діагностичних процедур.

У психодіагностуванні дітей різного віку до уваги беруть: 1) вікову норму розвитку – середній показник розвитку великої групи психічно і фізично здорових дітей; 2) недоліки у розвитку – відсутність або недорозвиненість позитивних якостей, властивостей, умінь і навичок, які повинна мати дитина певного віку; 3) відхилення – появу негативних якостей, властивостей, звичок у нормально розвинених дітей; 4) дисгармонію розвитку – незбалансованість психічних процесів, властивостей, якостей і станів, що зумовлюють нестійкість і суперечливість особистості дитини, порушуючи її соціалізацію та індивідуалізацію; 5) порушення (аномалії) розвитку (дизонтогенез) – обмеження, звуження меж психологічних можливостей дитини через функціональну недостатність дефекту або розладу психічних функцій; 6) деформації розвитку – відхилення, порушення у розвитку, спричинені пригніченістю самореалізації особистості. Для психодіагностичного дослідження дітей важливі фактори специфіки віку, впливу провідної діяльності, рівня розвитку індивідуально-типологічних характеристик.

Завдання психодіагностичного дослідження дітей, підлітків та юнаків:

1) вивчення проявів окремих симптомів психічного стану та особистісних властивостей загалом; рівня розвитку психологічних функцій з урахуванням віку та освіти; 2) одержання даних про динаміку розвитку, вплив на нього виду, технології, методів навчання, мікросоціального оточення; 3) дослідження особливостей психічного розвитку і його темпів; 4) дослідження психічних новоутворень віку як характеристик якості розвитку. Відповідно до завдань дослідження підбирають і систему діагностичних методів. Для коректності взаємодії з клієнтом психолог повинен точно визначати зміст методик, якими він користується, теоретично обґрунтовувати критерії надійності, валідності і достовірності. Він має чітко орієнтуватися в реальній ситуації обстеження, розуміти відповідальність за одержання, використання і збереження психологічної інформації всіма учасниками ситуації. До вмінь психолога належать урахування конкретних обставин обстеження, їх впливу на отримані індивідуальні результати і зіставлення цих результатів із нормативами. Методи, покликані забезпечити ефективність психодіагностичного дослідження, обирають з огляду на поставлені завдання; особливості прояву досліджуваних психічних властивостей; валідність методик; додаткову інформацію, мету, вік та умови дослідження; особливості контакту тощо. За будь-яких обставин психолог працює з конкретною унікальною ситуацією клієнта (навіть за масового обстеження), щоразу вступаючи у нові стосунки із досліджуваними. Чуйне ставлення до їх психологічних проблем – запорука успішності діагностичної роботи.

Змістовий модуль 2
ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОЇ
ТА ПОВЕДІНКОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ,
ЯКА ПОТРЕБУЄ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Тема 4. Діагностика психоемоційного стану особистості, яка потребує реабілітації

Під час переживання різних емоційних станів зміни можна реєструвати на трьох рівнях: фізіологічному (частота серцевих скорочень, зміна тиску, ритму дихання тощо); поведінково-експресивному (зміни міміки, поз, жестів особи); суб'єктивно-оцінний (особистість дає суб'єктивну оцінку своїх переживань). Методи діагностики можна поділити на 6 основних видів: методи діагностики на основі слухових критеріїв; діагностика на основі змін поведінки (рухи, міміка тощо); діагностика на основі вибору кольору; діагностика на основі малюнка; діагностика на основі відповідей на запитання (тестові методи); діагностика за допомогою ляльки. Діагностика емоцій на основі слухових критеріїв. Діагностика емоцій за допомогою аналізу мовлення. (В. І. Галунова за участю В. Х. Манерова), показники (частота основного тону мовлення за кожний конкретний проміжок часу, середня частота основного тону мовлення за будь-який період висловлювання, інтервал змін частоти основного тону, характеристика кривої основного тону). Кольорові методи доволі швидкі й прості в процедурі проведення діагностики, охоплюють всі категорії постраждалих (діти, підлітки, дорослі, люди похилого віку тощо). Малюнкові методики.

Опитувальники для дітей: метод експрес-діагностики психоемоційного стану за допомогою ляльки з динамічними рисами обличчя. Графічна методика «Кактус». Методика «Потяг». «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів». «Самооцінка емоційних станів» А. Уессмана і Д. Рікса. Шкала диференційних емоцій (ШДЕ) К. Ізарда. Діагностики емоційного стану дитини (методики): неіснуюча тварина; проєктивна методика «Кактус»; баранчик у пляшці; методика «Вулкан» для діагностики та роботи з агресією; казки – тести Луїзи Дюсс; проєктивна методика «Дерево»; «Сонечко» (перед уроком позначити свій настрій); замальовувати емоційний стан кожного дня.

Тема 5. Діагностика поведінкових відхилень особистості

Поняття про відхилення, розлади поведінки та їх симптоми. Підходи до класифікації розладів поведінки. Діагностування негативних поведінкових проявів особистості охоплює блоки: соціологічне дослідження (соціальний статус індивіда та його сім'ї, вид занять батьків, родичів, вплив мікрооточення, друзів); медичне обстеження особи (стан здоров'я, у тому числі психіки, динаміка й історія розвитку захворювання, емоційний стан, наявність депресій, схильність до девіацій, вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин, рівень адаптивності до стресових ситуацій); психолого-педагогічне обстеження (мотиви поведінки, потреби, ідеали, прагнення, інтереси, захоплення, вольова сфера, переважаючі емоції, переживання, напрями діяльності, характер прояву поведінки); визначення рівня розвитку морально-духовних цінностей та установок особистості (самооцінка, ціннісні орієнтири, ставлення до соціальних норм, дотримання церковних канонів, загальна

спрямованість особистості). Діагностичний інструментарій: Карта спостережень Т. Скотта, вільне інтерв'ю або бесіда; опитувальник Басса–Даркі призначений для діагностики агресивних та ворожих реакцій людини; опитувальник для визначення рівня тривожності (Д. Тейлор); тест «Схильність до залежної поведінки» (В. Д. Менделевич); Стандартизовані самозвіт, проєктивні малюнки; набір малюнків, за якими досліджуваній має скласти певну розповідь. «Неіснуюча тварина», «Дім, дерево, будинок», «Намалюй людину», «Малюнок сім'ї», методика вивчення фрустрації, розробленої С. Розенцвейгом, комплексна оцінка адитивного статусу AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test) – тест, призначений для виявлення розладів, пов'язаних з використанням алкоголю; метод незалежних характеристик, що дає змогу виявити особливості поведінки та психічні якості досліджуваних у різних ситуаціях через сприймання різних осіб.

Тема 6. Діагностика соматично і психічно хворих

Соматогенний вплив хвороби на психіку. Фактори ризику для здоров'я людини: сфера життєдіяльності для людини, спосіб та стиль життя, біологія людини, генетичні чинники, навколишнє середовище, природно-кліматичні умови, охорона здоров'я та медицина. Психічні порушення у разі соматичних захворювань. Непсихотичні розлади психіки у хворих із соматичною патологією: соматогенний астеничний симптомокомплекс, гострі невротичні розлади, які виникли у соматично хворих внаслідок перенесених психотравм, непсихотичні розлади із затяжним перебігом. Діагностика таких осіб – оцінка психічного стану.

Метою обстеження психічного стану за екстремними показами є встановлення причини, чому конкретний пацієнт (попередні психічні порушення, особистість, його життєва ситуація з конкретними симптомами (основні симптоми, на які скаржиться пацієнт, і ті, що виявив лікар) звертається в цей момент (з'ясування пускових чинників (психологічних, суспільних, інтерперсональних, соматичних, встановлення фактора дії психоактивних речовин). Оцінка свідомості особистості із психічними порушеннями. Психотичні симптоми. Основні методи діагностики: спостереження, клінічне інтерв'ю, анкетування, психодіагностичний метод, метод аналізу продуктів діяльності людини, метод психологічного аналізу історії життя та хвороби пацієнта.

Тема 7. Комплексна діагностика ПТСР

Поняття про ПТСР. Психотравматичні фактори. Основні причини ПТСР. Класифікація ПТСР: гострий, хронічний, деформаційний і відстрочений. Гострий – з'являється в перші дні після стресової ситуації. Симптоми проявляються дуже яскраво протягом 2–3 місяців. Хронічний – характерне поступове наростання ознак патології, виснаження нервової системи, зміна характеру, інтересів. Деформаційний – виявляється у пацієнтів з довгостроковим перебігом хронічного розладу психіки. Прогрес призводить до формування фобій, неврозів, відчуття тривожності. Відстрочений – клінічна картина стає явною через 3–6 місяців після травми. Спровокувати прогрес ПТСР можуть різні зовнішні подразники. Виділяють 3 стадії ПТСР: гостра, хронічна і відстрочена. Для посттравматичних синдромів характерні різнопланові ознаки, залежно від яких забезпечується розподіл на клінічні типи:

тривожний – часті напади, які проявляються на тлі постійного перенапруження; астенічний – нервова система виснажена, втрачається інтерес до життя, пацієнт починає відчувати власну неповноцінність; дистрофічний – замкнутість, пацієнти намагаються уникати оточуючих, часто з'являється незрозуміла агресія; соматоформний – проявляється на тлі відстроченого ПТСР, супроводжується проблемами в роботі серцево-судинної, нервової систем, шлунково-кишкового тракту.

Основні причини ПТСР. Основним чинником, що провокує посттравматичні стресові розлади, є трагічна подія, ситуація, що травмує. До причин ПТСР належать: бойові зіткнення і збройні конфлікти; терористичні акти, природні та техногенні катастрофи; фізичне та психологічне насильство; напад, побиття, тортури, пограбування; викрадення людей; невиліковні хвороби, виявлені у самих пацієнтів та їх найближчих родичів; смерть близьких людей; викидні або передчасні пологи у жінок.

Клінічні симптоми ПТСР. До переліку симптомів ПТСР належать такі зміни: тривожно-фобічні стани; постійні занурення в події минулого; нав'язливі спогади; порушення пам'яті та розлади сну; апатія, небажання жити; відчуття напруги та тривоги; асоціальна поведінка; будь-які ознаки виснаження ЦНС; притуплення емоцій; звуження свідомості; відсутність задоволення, радості життя; соціальна відчуженість. Основні методи діагностики осіб, які потребують реабілітації. PCL-5 – це шкала з 20 пунктів для самостійної оцінки наявності та тяжкості симптомів ПТСР. Питання PCL-5 відповідають критеріям ПТСР за DSM-5. PCL-5 допомагає вирішити різні клінічні питання, включно з: кількісною оцінкою та моніторингом симптомів з плином часу, скринінгом людей на ПТСР, допомогою в постановці попереднього діагнозу ПТСР. PCL-5 – це інструмент самооцінки, який можна заповнити приблизно за 5–10 хвилин. Він був розроблений Національним центром з ПТСР США (National Center for PTSD). PCL-5 треба використовувати як самостійний діагностичний інструмент. Під час розгляду діагнозу необхідно використовувати навички клінічного опитування та рекомендоване структуроване інтерв'ю (наприклад, Clinician-Administered PTSD Scale for DSM-5, CAPS-5) для визначення діагнозу. Шкала для клінічної діагностики ПТСР (за критеріями DSM-IV) Clinician-Administered Scale for DSM-IV (CAPS-DX), також клінічна шкала ПТСР за DSM-V (версія для минулого тижня). Вони мають значну кількість питань для пацієнтів і відповідно часу на обробку отриманих результатів. Це ускладнює їх використання під час прийому значної кількості пацієнтів або праці в обмежених за часом умовах. Експрес-методика первинного скринінгу ймовірних ознак гострого ПТСР (Primary Care PTSD Screen PC-PTSD) має 4 питання. Вона розроблена американськими фахівцями для сортування комбатантів з імовірними ознаками ПТСР, а також за їх наявності для подальшого поглибленого вивчення наявних проблем у військовослужбовців. Наступний опитувальник, який складається з 17 питань, розроблений для виявлення ознак ПТСР для військовослужбовців та ветеранів за діагностичними критеріями DSM-IV (PTSD Checklist – Military Version (PCL-M)). В інструкції до опитувальника вказується, що надається список відчуттів і станів, які військовослужбовці іноді переживають після виконання службових обов'язків і участі в бойових діях та операціях.

Особливості ПТСР у дітей та молоді. Особливості психологічної діагностики дітей щодо наявності посттравматичного розладу: а) під час обстеження дітей і підлітків обов'язково необхідно вивчити вплив на них потенційно травматичних подій. Для цього можна скористатися «Напівструктурованим інтерв'ю для оцінювання травматичних переживань дітей» або/і «Батьківською анкетною для оцінювання травматичних переживань дітей», «Модифікованою шкалою оцінювання впливу травматичної події на дітей (CRIES-8)»; б) якщо такий вплив виявлено, дитину треба обстежити на наявність симптомів ПТСР. Оцінюючи ПТСР у дитини, потрібно обов'язково поговорити з нею окремо й обережно поставити їй запитання, які виявляють симптоми ПТСР. У діагностуванні дітей структуроване (клінічне) інтерв'ю більш бажане, ніж опитувальники самозвіту. Шкільні психологи, вихователі й учителі можуть скористатися «Бланковою методикою спостереження за дітьми», яка допоможе їм ідентифікувати симптоми психологічних розладів у дітей; в) поінформувати батьків (чи опікунів) про можливість розвитку ПТСР, коротко описати можливі симптоми (наприклад, проблеми зі сном, нічні жахи, труднощі концентрації і дратівливість). Якщо виявлені симптоми зберігаються понад місяць, необхідно порадити батькам звернутися до дитячого психоневролога, невропатолога, психіатра, дитячого психолога; г) суперечлива вимога: бажано психологічну діагностику дітей (особливо до 6–7 років) проводити у присутності їхніх батьків (адже діти залежні від дорослих, тож важливо заручитися їхньою підтримкою). Але дорослі можуть стримувати відвертість дітей. До того ж необхідно оцінити ймовірність поганого поведіння з дитиною в родині чи соціальної ізоляції. Для цього треба поговорити з дитиною чи підлітком наодинці та прямо розпитати про це, адже кожен випадок унікальний, і психологу доводиться самому обирати необхідну тактику спілкування і з дитиною, і з її батьками; д) потрібно пам'ятати: якщо травматична подія стосується родини, то її наслідки поширюються на всіх членів сім'ї. Тому, проводячи психологічне обстеження дітей і підлітків, важливо вивчити й особливості сім'ї, в якій вони живуть, адже на дитячі симптоми можуть впливати симптоми дорослих. Бажано, щоб психологічна допомога надавалася паралельно дорослим і дітям. А психологічна діагностика дітей у цьому випадку може виконувати функцію координації психологічної допомоги всім членам родини. Одним із важливих кроків у наданні допомоги дітям, які переживають психотравму, є підтримка дорослих, щоб ті могли краще турбуватися про своїх дітей; е) не можна робити висновку (зокрема і про симптоми дитини) лише на основі інформації, одержаної від батьків чи опікуна, оскільки дорослі не завжди можуть зрозуміти свою дитину. Діти, особливо до 8-річного віку, можуть прямо не скаржитися на симптоми ПТСР, як-от повторне переживання чи уникання. Натомість вони скаржаться на проблеми зі сном. Тому для точнішого розпізнання симптомів рекомендовано ставити запитання і дитині, і її батькам (чи опікунам). У складних випадках, що виходять за межі компетенції психолога, необхідно переадресувати дитину до суміжних фахівців – дитячого психотерапевта, дитячого психоневролога, невропатолога, психіатра.

МЕТОДИ І ФОРМИ КОНТРОЛЮ, КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Відповідно до Порядку оцінювання знань здобувачів вищої освіти якість засвоєння дисципліни оцінюється за 100-бальною системою. Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється за результатами поточного контролю від 0 до 100 балів, які розподіляються за різними видами робіт.

Здобувач вищої освіти отримує 100 балів протягом семестру за: роботу на практичних заняттях (7 практичних занять по 3 бали = 21 б.); лабораторних заняттях (7 занять по 3 бали), виконання самостійної роботи (10 б.); модульна контрольна робота (20 б.), індивідуальна робота здобувача (18 б.). Оцінювання результатів навчальних досягнень за навчальною дисципліною здобувачів вищої освіти здійснюється за критеріями, що впроваджені в університеті (табл. 3.1). Загальна оцінка визначається як сума балів за всі виконані завдання. Схема нарахування балів розроблена викладачем відповідно до Порядку оцінювання здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2021/02/poryadok-oczinuvannyaznan-zdobuvachiv-vyshhoi-osvity.pdf>

Таблиця 3.1

Система оцінювання знань

Поточний контроль (<i>max</i> 100 балів)										Загальна кількість балів
<i>1 модуль</i>					<i>2 модуль</i>					
Організаційно-навчальна робота здобувача	Самостійна робота здобувача	Індивідуальна робота здобувача	Модульний контроль	Сума балів за перший модуль	Організаційно-навчальна робота здобувача	Самостійна робота здобувача	Індивідуальна робота здобувача	Модульний контроль	Сума балів за перший модуль	
18	5	9	10	42	24	5	9	10	58	100

Оцінка розраховується зі 100 балів, з них 100 балів становить поточний контроль у семестрі. Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни проводиться в письмовій та усній формах на кожному практичному та лабораторному занятті у формі опитування, виконання самостійних, практичних, ситуаційних та тестових завдань, результатів наукових досліджень, захисту індивідуальних-творчих завдань та кейсів. Контроль самостійної роботи проводиться шляхом перевірки виконаних завдань. Модульний контроль здійснюється з метою

перевірки рівня засвоєння теоретичного і практичного матеріалу змістових модулів та передбачає виконання здобувачами письмових завдань для модульного контролю та тестів.

Оцінювання результатів навчальних досягнень за навчальною дисципліною здобувачів вищої освіти здійснюється за критеріями, що впроваджені в університеті. Загальна оцінка визначається як сума балів за всі виконані завдання. Схема нарахування балів розроблена викладачем відповідно до Порядку оцінювання здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2021/02/poryadokoczinyuvannya-znan-zdobuvachiv-vyshhoji-osvity.pdf>

Схема нарахування балів, які отримують здобувачі вищої освіти з дисципліни «Методи діагностики в психологічній реабілітації», за навчальним планом заліку у 1 семестрі:

1. Контрольні модульні роботи (2 × 10 балів):

– «відмінно» – повна відповідь (не менше 90 % потрібної інформації) – 10–9 балів;

– «добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75 % потрібної інформації) або повна відповідь з незначними помилками – 8–7 балів;

– «задовільно» – неповна відповідь (не менше 60 % потрібної інформації) та незначні помилки – 6–5 балів;

– «незадовільно» – відповідь не відповідає вимогам до «задовільно» – 4–0 балів.

2. Робота на практичних заняттях:

– активна робота – 2 бали;

– ситуативна робота – 1 бал.

3. Виконання індивідуально-творчого завдання: індивідуальна-творча робота – 9 балів (2 завдання = 18 балів):

– роботу виконано на високому теоретичному та практичному рівні – 9–8 балів;

– роботу виконано з незначними недоліками – 7–6 балів;

– роботу виконано з певними помилками – 5–4 бали;

– роботу не зараховано (завдання не виконане або є грубі помилки) – 4–0 балів.

4. Самостійна робота: пропонується у вигляді проведення психодіагностичного обстеження – підібрати та провести 3–5 опитувальників із досліджуваними на одну із тем (агресивність, тривожність, адитивна поведінка, стрес, копінг-стратегії у разі стресу, страхи у дітей і тощо; написати висновки та надати рекомендації) – 5 балів (2 завдання = 10 балів):

– роботу виконано на високому теоретичному та практичному рівні – 5 балів;

– роботу виконано з незначними недоліками – 4 бали;

– роботу виконано з певними помилками – 3 бали;

– роботу не зараховано (завдання не виконане або є грубі помилки) – 2–0 бали.

У разі, якщо через поважні причини (стажування, хвороба тощо) здобувач не виконав у зазначені терміни завдання поточного модулю, він має право за домовленістю з викладачем здати їх до останнього лабораторного заняття.

5. Бали за форму поточного контролю не нараховуються, якщо викладачем було виявлено факт плагіату.

6. Дотримання вимог академічної доброчесності. Відповідно до Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації. Основні засади дотримання академічної доброчесності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса відображено за покликаннями: https://drive.google.com/drive/folders/1pbDJWc1Rgz0x-rwRTLeunp-_WuJ7i7Nv

ЗАВДАННЯ ДО ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1 ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Лабораторне заняття № 1 ВИДИ ДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДІВ ТА ПРИНЦИПИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Мета: навчитися підбирати психодіагностичний інструментарій для різних вікових категорій та залежно від впливу травматичної ситуації.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Основні підходи для діагностики осіб, які потребують реабілітації.
2. Критерії до класифікації методів діагностики.
3. Основні класифікації методів діагностики.
4. Типи травматичних подій чи ситуацій.

Завдання:

1.1. Чи залежить вибір методу діагностики особи від травматичної ситуації? Продемонструйте це на прикладі та у порівнянні.

1.2. Підберіть діагностичний інструментарій для дорослих, які переживають втрату (домівки, матеріальних цінностей, зв'язку, рідних та близьких) та запропонуйте алгоритм і процедуру діагностики на конкретному прикладі.

1.3. Обґрунтуйте доцільність використання методів діагностики згідно з суб'єктивним, об'єктивним та проєктивним підходом для різних категорій осіб (вік, стать, вид травматичної події).

1.4. Чи відрізняється, на вашу думку, переживання сексуального насильства в мирних умовах від сексуального насильства в умовах війни? Якщо так, то за якими ознаками? Відповідь обґрунтуйте. Визначте особливості травматичної ситуації та її особливості, а також виокреміть основні особливості відмінностей насилля в мирний час та в умовах війни.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте типи травматичних ситуацій.
2. Визначте переваги використання діагностичних методів залежно від типів травматичних ситуацій.
3. Особливості використання психодіагностичних опитувальників для різних вікових категорій (діти, підлітки, молодь, дорослі).

Рекомендована література

Основна література

1. Оверчук В. А. Реабілітаційна психологія: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Вінниця: Міленіум, 2007. 295 с.
2. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: методичні рекомендації. Київ; Харків: ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України», 2014. 67 с.
3. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: метод. посіб. / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Л. Г. Царенко; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ: ТОВ Видавництво «Логос». 2015. 207 с.
4. Синопис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків / пер. з англ.; упоряд. та наук. ред. Л. Підлісецька. Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2014. 112 с. (Серія «Психологія. Психіатрія. Психотерапія»).

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники он-лайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Лабораторне заняття № 2

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ У ПСИХОДІАГНОСТИЦІ ОСОБИСТОСТІ, ЯКА ПОТРЕБУЄ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Мета: визначити основні морально-етичні норми діагностики осіб, які потребують реабілітації, та вміти застосовувати їх у певних ситуаціях.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Охарактеризуйте особливості використання різних видів діагностичних методів та врахування морально-етичних норм у психодіагностичному обстеженні постраждалих осіб.
2. Визначте вимоги відповідно до етичних норм психодіагностичного обстеження до: психолога-діагноста, до розробників опитувальників і тестів, до повідомлень результатів дослідження.

Завдання:

- 2.1. Які етичні норми варто враховувати під час діагностики осіб, які постраждали від насилля (психологічного, фізичного, сексуального)?
- 2.2. Як би ви організували психодіагностику дітей, щоб дослідження відбувалося в максимально сприятливих для них умовах? Відповідь обґрунтуйте.

2.3. Які методи налагодження комунікативного контакту варто застосовувати, працюючи з дорослими та дітьми? Зробіть порівняльний аналіз.

2.4. Як би ви побудували процедуру діагностики осіб, які постраждали від мобінгу і булінгу, враховуючи морально-етичні норми? Відповідь обґрунтуйте.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте основні принципи Етичного кодексу психолога.
2. Визначте етичні принципи психодіагностичного обстеження для дітей, дорослих, підлітків.

Рекомендована література

Основна література

1. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. для студентів вузів. Київ: Академвидав, 2009. 464 с.
2. Етичний кодекс психолога. *Психолог.* 2004. № 43(139). С. 1–4 (вкладка).
3. Колтунович Т. А. Етичний кодекс психолога. 2007. URL: <http://medbib.in.ua/etichniy-kodekspsihologa654.html>
4. Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Ника-Центр» 2009. 399 с.
5. Любіна Л. А., Борисюк А. С., Радчук В. М. Психодіагностика: навч. посіб. Чернівці, 2018. 276 с.
6. Skills in Psychodiagnostics / H. Molen, H. Schmid, E. Osseweijer, A. Manon. Eleven International Publishing, 2015, 94 p.

Додаткова література

1. Принципи й етичні норми дитячої практичної психодіагностики. URL: <https://vseosvita.ua/library/principi-j-etichni-normi-ditacoi-prakticnoi-psihodiagnostiki-305009.html>
2. Горбунова В. В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень. *Практична психологія соціальна робота.* 2005. № 3. С. 18–23. URL: <http://positumpsy.zhitomir.ua/index.php/2012-12-22-20-40-58/psykhoterapevtychna-etyka/35-etychni-tapravovi-aspekty-psykholohichnykh-doslidzhen>
3. Горбунова В. В. Етичні дилеми у практиці психологічної допомоги. *Практична психологія та соціальна робота.* 2008. № 8. С. 3–5.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники онлайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Лабораторне заняття № 3
**ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ В ПРОЦЕСІ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Мета: дослідити особливості психологічної діагностики осіб різних вікових категорій постраждалих від травматичних подій.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Скринінг і його роль у психологічній діагностиці постраждалих осіб.
2. Охарактеризуйте методики, які можуть бути застосовані у психодіагностиці осіб, які пережили травматичну подію (усі вікові категорії).
3. Визначте особливості посткризової психологічної діагностики людей різних вікових категорій.

Завдання:

3.1. Які проєктивні засоби можна застосовувати в роботі з дітьми в процесі поетапного дослідження травми, яку пережила дитина?

3.2. Визначте основні симптоми переживання втрати (у дітей, дорослих, підлітків) та запропонуйте методи діагностики у роботі з такими постраждалими.

3.3. Ситуація: до вас на консультацію звернулася молода жінка, мешканка «сірої зони», із такими симптомами: тривожність, втрата апетиту і сну. За якими ще ознаками ви визначите, що вона піддавалася сексуальному насиллю, і які методи діагностики запропонуєте?

3.4. Які особливості психодіагностичного обстеження варто враховувати в роботі з підлітками? Відповідь обґрунтуйте.

Питання для самоперевірки:

1. Поняття про скринінг. Скринінг як перший етап у діагностиці постраждалих.
2. Психологічні методи діагностики для постраждалих осіб від травматичних подій відповідно до віку (загальна характеристика та різні класифікації).

Рекомендована література

Основна література

1. Безпека життєдіяльності людини. Надзвичайні ситуації воєнного характеру. URL: westudents.com.ua/glavy/2641-nadzvichayn-situats-vonnogo-harakteru.html
2. Бойко Г. М. Реабілітаційна психологія: посібник. Полтава: АСМІ, 2010. 240 с.
3. Брієр Д., Скот К. Основи травмофокусованої психотерапії. Львів: Свічадо, 2015. 448 с.
4. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знуцань у сім'ї до політичного терору. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.

Додаткова література

1. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: метод. посіб. / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Л. Г. Царенко; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ: Логос. 207 с.

2. Оцінка особливостей проявів післятравматичних стресових розладів у осіб з алкогольною залежністю. Г. О. Мусієнко, О. В. Бараненко, С. В. Гольцова, Л. Ю. Віхляєва. *Довженківські читання: теорія і практика наркології*: матеріали VI Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Харків, 2005. С. 99–102.

3. Профілактика психологічного насильства і маніпулювання свідомістю та розвиток критичного мислення в молодіжному середовищі. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 трав. 2004 р., м. Київ. Київ: Укр. центр політичного менеджменту, 2005. 320 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники онлайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Змістовий модуль 2

ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОЇ ТА ПОВЕДІНКОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ, ЯКА ПОТРЕБУЄ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Лабораторне заняття № 4

ДІАГНОСТИКА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ, ЯКА ПОТРЕБУЄ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Мета: дослідити особливості психологічної діагностики психоемоційних станів осіб, які потребують психологічної реабілітації.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Психоемоційні особливості переживання травматичних подій у дітей, підлітків, юнаків та дорослих.
2. Визначте основні ознаки емоційного стану у юнацькому і дорослому віці в умовах воєнного та надзвичайного стану.
3. Основні методи діагностики постраждалих від бойових дій та надзвичайного стану.

Завдання:

4.1. Які проєктивні методиками ви б включили до психодіагностичних засобів дослідження постраждалих осіб (військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи, читачі тривожних новин, волонтери, лікарі, психологи, ветерани бойових дій)? Обґрунтуйте свій вибір для кожної категорії осіб.

4.2. На прикладі однієї особи, за допомогою порівняльної таблиці продемонструйте результати обстеження особи (категорію обираєте самостійно, наприклад, внутрішньо переміщена особа, учасник бойових дій, полонений, поранений, дружина особи, яка пропала безвісти тощо) емпіричними та проєктивними методиками. Зробіть висновок.

4.3. Підберіть пакет методик для діагностики емоційних станів дорослих та осіб юнацького віку, які потребують психологічної реабілітації (наприклад, тривожність, панічні атаки, емоційні стани пов'язані із переживанням втрати (близьких та рідних, домівки, матеріальних та соціальних благ)).

4.4. На основі аналізу основних ознак негативних переживань у дітей запропонуйте опитувальники для діагностики їх емоційної сфери.

Питання для самоперевірки:

1. Критерії діагностики афективних станів особистості.
2. Діагностика тривожності та агресивності у осіб, які потребують реабілітації.
3. Методи діагностики для роботи із психоемоційними станами осіб, які потребують психологічної реабілітації: методи діагностики емоцій з лицьової експресії, колірний тест, опитувальники емоційної стійкості, діагностика емоцій за допомогою аналізу мовлення.

Рекомендована література

Основна література

1. Мазяр О. Невротичний стан у системі особистісного розвитку. *Посттравматичний стресовий розлад: дорослі, діти та родини в ситуації війни*: міжнародне науково-практичне видання / за ред. І. Маноха, Г. Собчук. Т. II. Варшава; Київ: ПАН; Гнозис, 2018. С. 257–267.

2. Мазяр О. Психофізіологічний механізм формування невротичного розладу. *Врачебное дело*. 2017. № 7. С. 110–116.

3. Чепань М.-Л. А. Афект. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 1. Київ, 2001. 808 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники онлайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Лабораторне заняття № 5

ДІАГНОСТИКА ПОВЕДІНКОВИХ ВІДХИЛЕНЬ ОСОБИСТОСТІ

Мета: ознайомитися із психодіагностичним інструментарієм для роботи з особами з відхиленнями поведінки та визначити специфіку його застосування залежно від виду відхилень.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Адитивна поведінка та методи її діагностики.
2. Агресивна поведінка.
3. Асоціальна поведінка.
4. Суїцидальна поведінка.

Завдання:

5.1. Створити пакет діагностичних методик та провести дослідження (1 особа – адиктивна, аутоагресивна, агресивна поведінка).

5.2. За яким зовнішніми ознаками можна помітити схильність до суїцидальної поведінки? Відповідь обґрунтуйте. Запропонуйте методи діагностики суїцидальних нахилів та поведінки для осіб різних вікових категорій.

5.3. Ветеран бойових дій має схильність до адиктивної поведінки. Запропонуйте алгоритм діагностичного обстеження для цієї категорії осіб.

5.4. Військовослужбовці, які були учасниками бойових дій, мають всі ознаки дезадаптивної поведінки. Перерахуйте ці ознаки та запропонуйте методи діагностики дезадаптації особистості.

5.5. Підібрати пакет діагностичних опитувальників для підлітків із різними відхиленнями у поведінці. Результати подайте у вигляді таблиці.

Види відхилень у поведінці	Основні ознаки	Пакет діагностичних методик

Питання для самоперевірки:

1. Деструктивні форми поведінки у військовослужбовців та ветеранів війни.
2. Суїцидальна поведінка: діагностика та профілактика.
3. Адаптація та дезадаптація під час війни.

Рекомендована література

Основна література

1. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: курс лекцій. Київ: МАУП, 2006. 88 с.
2. Максимова Н. Ю. Безпека життєдіяльності: соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії: навч. посіб. Київ: Либідь, 2006. 328 с.
3. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: навч. посіб. Київ: ВПУ «Київський ун-т», 2002. 308 с.
4. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. 520 с.

Додаткова література

1. Золотова Г. Д. Сучасні соціально-педагогічні погляди на проблему адиктивної поведінки дітей. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 1. С. 61–70.
2. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки Київ, 2002. 383 с.
3. Самойленко Н. І. Сучасні підходи до профілактики адиктивної поведінки підлітків у загальноосвітньому закладі. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 53. С. 350–358.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники онлайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Лабораторне заняття № 6

ДІАГНОСТИКА СОМАТИЧНО І ПСИХІЧНО ХВОРИХ

Мета: ознайомитись із психодіагностичним інструментарієм для роботи із особами із психосоматичними, соматичними захворюваннями, визначити особливості його застосування залежно від виду порушення.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Психодіагностичні дослідження соматично хворих, принципи, підходи, основні методи.
2. Вплив хронічного захворювання на особистість. Особистість та хвороба.
3. Проблема психологічних чинників ризику та антиризиків виникнення соматичних захворювань.

Завдання:

6.1. Ознайомтеся з опитувальником «Модифікований особистісний опитувальник FPI» (призначений для діагностики психічних станів і властивостей особистості) та продіагностуйте 3 особи з різними соматичними захворюваннями.

6.2. Проведіть обстеження 5 осіб за допомогою методик «Тип поведінкової активності» Л. І. Вассермана, Н. В. Гуменюка; Торонтської алексетимічної шкали.

6.3. Проведіть обстеження 3 осіб за допомогою методики «Тип відношення до хвороби», опрацюйте та проаналізуйте отримані результати. Напишіть висновки, розробіть та запропонуйте рекомендації.

6.4. На консультації у дерматолога мати з 12-річною дівчинкою, страждає на вугрову хворобу. Мати стурбована тим, що дочка відмовляється ходити в школу, тому що однокласники її дражнять, не хочуть з нею спілкуватися. Настрій дитини знижений, заявляє: «Я потворна». Яка патологія для підлітків є найбільш важкою у психологічному відношенні: сексуальні розлади; захворювання, що змінюють зовнішність; онкологічні захворювання; інфаркт; інсульт? Обґрунтуйте свою думку.

6.5. Пацієнтка Ф., 43 роки, протягом останніх 2 місяців регулярно відвідує хірурга, наполягаючи на проведенні оперативного втручання з приводу патології шлунку, незважаючи на аргументований висновок лікарського консилиуму про недоцільність проведення цього виду лікування. Постійне і непереборне бажання людини піддаватися хірургічним операціям з приводу уявних проявів хвороби називається: симуляцією; аграваційним синдромом; іпохондричним синдромом; синдромом Ашафенбурга; синдромом Мюнхаузена. Проаналізуйте ситуацію. Відповідь обґрунтуйте.

Питання для самоперевірки:

1. Психосоматичні та соматопсихічні захворювання. Проблема хронічного болю.
2. Роль та місце клінічної психології у профілактичній медицині. Психологічні фактори формування здорового стилю життя населення.
3. Внутрішня картина хвороби. Особливості внутрішньої картини хвороби у разі різних соматичних захворювань.
4. Психологічні особливості хворих на основні психосоматичні розлади (есенціальна гіпертонія, інфаркт міокарда, виразкова хвороба 12-палої кишки, цукровий діабет, бронхіальна астма, ревматоїдний артрит, нейродерміт і виразковий коліт).
5. Алекситимія: поняття, концепція, методи дослідження, алекситимія в різних групах соматично хворих.

Рекомендована література

Основна література

1. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навч. посібн. для вищих навчальних закладів. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 264 с.
2. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування: підручник / І. Я. Губенко, О. С. Карнацька, О. Т. Шевченко. Київ: Медицина, 2018. 312 с.
3. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: навч. посіб. / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. У. Кочергина. Київ: ІНОКС, 2002. 272 с.
4. Шестопалова Л. Ф. Роль терапевтичного альянсу в процесі формування комплайєнсу хворих на неврологічні та психічні розлади. *Актуальні проблеми психології*: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2013. Т. 11, вип. 8, ч. 2. С. 550–556.

Додаткова література

1. Довідник сімейного лікаря з питань психосоматики / Н. О. Марута, В. І. Коростій, Г. М. Кожина та ін.; за ред. І. С. Вітенка. Київ: Здоров'я, 2012. 384 с.
2. Никоненко Ю. П. Клінічна психологія: навч. посіб. Київ: КНТ, 2016. 368 с.
3. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 264 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники онлайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Лабораторне заняття № 7 **КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИКА ПТСР**

Мета: ознайомитися з методами психологічної діагностики осіб з ПТСР та вміти їх використовувати у практичній роботі з цією категорією осіб.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. ПТСР: поняття, причини, симптоми.
2. Діагностичні критерії ПТСР.
3. Особливості діагностики ПТСР у дорослих та дітей.

Завдання:

7.1. Визначити основні симптоми ПТСР у дитини, яка втратила батьків під час ракетного обстрілу. Запропонуйте діагностичний інструментарій для роботи. Чи відрізняється переживання травматичної події у дітей залежно від виду травми: насилля, втрата, переміщення звичного місця проживання?

7.2. Визначити переваги та недоліки даних методів діагностики «Напівструктуроване інтерв'ю для оцінювання травматичних переживань дітей» або/і «Батьківська анкета для оцінювання травматичних переживань дітей», «Модифікована шкала оцінювання впливу травматичної події на дітей (CRIES-8)», «Бланкова методика спостереження за дітьми».

7.3. Запропонуйте експрес-методику первинного скринінгу ймовірних ознак гострого ПТСР. Визначте її особливості та особливості застосування.

7.4. Охарактеризуйте опитувальники діагностики ПТСР. Для якої категорії осіб він є найбільшим ефективним. Відповідь обґрунтуйте.

Питання для самоперевірки:

1. Назвіть основні принципи психодіагностики постраждалих осіб.
2. Особливості скринінгового дослідження.
3. Перелічіть та схарактеризуйте методики, які можуть бути застосовані у психодіагностиці осіб, які пережили травматичну подію.
4. У чому особливості посткризової психологічної діагностики дітей різних вікових категорій?

Рекомендована література

Основна література

1. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знуцань в сім'ї до політичного терору. Львів, 2015. 416 с.
2. Луппо С. Є. Психологія екстремальних та кризових ситуацій: навч. посіб. Київ: Вид-во «НАУ-друк», 2010. 96 с.
3. Ван дер Колк Б. Тело помнит все. Київ: Форс Україна, 2022. 464 с.
4. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості. Київ: Ніка-Центр, 2007. 431 с.
5. Свааб Д. Ми – це наш мозок. Харків, Клуб сімейного дозвілля, 2019. 496 с.

Додаткова література

1. Блінов О. А. Особливості проведення психокорекції та психологічної психотерапії в умовах військової лікувальної установи. *Актуальні проблеми психології*: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2017. Том XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 15. С. 30–36.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники онлайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

ПРИКЛАД ТЕМАТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ

1. Основні симптоми та особливості поведінкових відхилень особистості відповідно до вікової категорії.
2. Діагностика емоційних явищ особистості залежно від переживання типу травматичної ситуації (тип / вид травматичної ситуації обираєте самостійно).
3. Типи травматичних ситуацій та їх вплив на людину (розмежування симптомів залежно від особливості – свідок травматичної ситуації, читач чи сама жертва).
4. Подати порівняльну таблицю методів діагностики в психологічній реабілітації.
5. Визначте основні симптоми ПТСР у дітей. Запропонуйте діагностичний інструментарій для роботи з цією категорією осіб.
6. Визначте основні симптоми ПТСР у дорослих (внутрішньо переміщені особи, ветерани бойових дій, свідки бойових дій, дружини військовослужбовців, полонені).
7. Дайте класифікацію поведінкових відхилень. Охарактеризуйте підходи до визначення поведінкових відхилень.
8. Підготуйте діагностичний інструментарій для діагностики поведінкових відхилень залежно від соціальної норми, що порушується.
9. Підберіть пакет діагностичних методик для дослідження адиктивної поведінки у дорослих. Зробіть коротку характеристику та визначте критерії їх застосування.
10. Роль проєктивних методів у діагностиці осіб, які пережили травматичну подію.
11. Дайте характеристику основним методам психодіагностики соматично і психічно хворих.
12. Прояви ПТСР у осіб різних вікових категорій. Запропонуйте діагностичний інструментарій для комплексної діагностики ПТСР відповідно до вікової групи.
13. Охарактеризуйте агресивну поведінку у підлітків та запропонуйте опитувальники для її діагностики.
14. Визначте основні симптоми тривожних та емоційних станів і особливостей їх прояву у осіб, які потребують реабілітації.
15. Запропонуйте діагностичний інструментарій для дослідження резильєнтності. Зробіть коротку характеристику поняття резильєнтності та розробіть рекомендації її розвитку в умовах війни.
16. Визначте особливості та причини емоційного вигорання у волонтерів, психологів, які надають допомогу постраждалим від бойових дій.
17. Запропонуйте опитувальники для діагностики емоційного вигорання, у психологів, волонтерів, лікарів.
18. Визначте основні способи подолання стресу у людини. Поняття копінг-стратегій подолання стресу. Підберіть опитувальники для діагностики копінг-стратегій.
19. Запропонуйте скринінгові опитувальники для осіб, які потребують реабілітації.
20. Запропонуйте арт-терапевтичні техніки або малюнкові опитувальники для дослідження агресивності, тривожності, страху у дітей.
21. Визначте роль самозвітів і самоописів у діагностиці осіб, які пережили травматичну ситуацію.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК БАЗОВИХ ТЕРМІНІВ

АДАПТАЦІЯ ТЕСТУ – комплекс заходів, що забезпечують адекватність тесту в нових умовах його використання (характеристика надійності та валідності застосування відповідно до діагностованого явища).

АДИКЦІЯ (лат. *addictus* – «приречений, по-рабськи зобов'язаний») – це гостра потреба певних дій або вживання речовин, що як наслідок, проєктується на соматичний, психічний та соціально-психологічний рівень життя людини та породжує деструктивні форми стосунків і адаптації.

АНТИСОЦІАЛЬНА (ДЕЛІНКВЕНТНА) ПОВЕДІНКА – це поведінка, що суперечить правовим нормам, порушує соціальний порядок і загрожує благополуччю оточення. Вона включає будь які дії, що заборонені законодавством та загрожують людям.

АУТОАГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА – дії, спрямовані на завдання шкоди своєму соматичному чи психічному здоров'ю. Варіант агресивної поведінки, коли суб'єкт і об'єкт агресії збігаються. В агресії й аутоагресії однакові патогенетичні механізми, але агресивна поведінка може спрямовуватися як на інших, так і на себе, аутоагресивна – виключно на себе.

АФЕКТ – це короткотривала бурхлива, позитивно чи негативно забарвлена емоційна психогенна реакція.

ВАЛІДНІСТЬ – це комплексна характеристика опитувальника (тесту), що містить відомості про те, щодо яких груп психологічних властивостей особистості можна зробити висновки, а також про міру їх обґрунтованості. Валідність – це поняття, яке вказує на те, що вимірює тест, і наскільки хороше це вимірювання (А. Анастасі) (обов'язкова характеристика для надійності використання методики).

ДЕЗАДАПТАЦІЯ – порушення адаптації, пристосування організму до мінливих умов зовнішнього чи внутрішнього середовища. Стан невідповідності між потребами організму і зовнішніми умовами його функціонування, що може спричинити фізіологічні порушення, зміни форм поведінки, розвиток патологічних процесів.

ДЕПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ – це прийняття себе як стороннього спостерігача або дистанціювання від себе (наприклад, «це відбувається не зі мною» або «це мені сниться»).

ДІАГНОЗ ПСИХОЛОГІЧНИЙ – це опис індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінити актуальний стан, спрогнозувати розвиток і дати рекомендації, що визначається задачею психодіагностичного обстеження.

КРИТЕРІЇ ДІАГНОСТИКИ ПТСР. Згідно з DSM-V, міжнародно визнаною системою класифікації захворювань, виокремлюють такі основні критерії діагностики ПТСР (у реальній діагностиці з перелічених умов чи особливостей, які входять у кожний критерій, має бути дотримана принаймні одна-дві): критерій А – історія впливу травматичної події на людину, критерій В – повторювання травматичної події, критерій С – уникання: постійні намагання уникнути гнітючих, пов'язаних із травмою стимулів після події; критерій D – негативні зміни когнітивної сфери і настрою; критерій Е – зміни збудження і реактивності; критерій F – тривалість симптомів (описаних у критеріях В, С, D та Е) більше ніж місяць.

ПСИХІЧНА ДЕПРИВАЦІЯ (англ. *deprivation* – «втрата, позбавлення») – це стан психічної дезадаптації, коли людина не може задовольнити основні особистісні потреби протягом тривалого часу (фрустрація ціннісних настанов). Виникає після пережитих (зазвичай численних) психотравматичних ситуацій. Характеризується широким діапазоном відхилень психічної діяльності: від незначних змін соціального функціонування до виражених патохарактерологічних чи психопатологічних порушень (реактивні стани, неврози, розлади особистості).

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я (за ВООЗ) – стан благополуччя, за якого людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти.

ПСИХОДІАГНОСТИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ – діяльність психолога, кінцевим результатом якої є психологічний діагноз. Збір даних у психологічному обстеженні відбувається з використанням психологічних методик (тестів). У процесі обробки й інтерпретації діагностичних даних традиційно виділяють два шляхи: клінічний і статистичний. Клінічний – орієнтований насамперед на досвід психолога, на його інтуїцію; його особливістю є довіра до суб'єктивного судження. Статистичний підхід передбачає врахування об'єктивних (кількісних) показників та їх статистичну обробку. Психодіагностичне обстеження закінчується програмою дій (наприклад, для корекції, оптимізації психологічного розвитку тощо). В організації і проведенні психологічного обстеження обов'язковим є дотримання етичних норм психодіагностики.

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ – суб'єктивні переживання особистості, які ґрунтуються на позитивному ставленні до себе і свого минулого, наявності цілей та занять, що додають життю сенсу, а також на здатності виконувати вимоги повсякденного життя, відчувати задоволення від розвитку і самореалізації та від стосунків з іншими людьми, пронизаними турботою і довірою за збереження здатності наслідувати власні переконання.

ПСИХОЛОГІЧНА ТРАВМА – емоційно болючий стресовий досвід (може включати фізичну травму, а може бути і без неї), що іноді створює загрозу для життя і здоров'я (зокрема коли особа є свідком подій); це унікальне індивідуальне переживання певної події чи тривалих обставин, за яких здатність особи інтегрувати емоційні переживання (досвід) виявляється недостатньою.

ПТСР (посттравматичний стресовий розлад) – тривожний розлад, спричинений дуже стресовими, лякаючими або неприємними подіями. Людина з хворобою ПТСР часто переживає травматичну подію через нічні кошмари та спогади і може відчувати почуття ізоляції, дратівливості та провини.

САМОГУБСТВО (СУЇЦИД) – усвідомлені дії, спрямовані на добровільне позбавлення себе життя, що спричиняють смерть.

САМОРУЙНІВНА ПОВЕДІНКА – це різні форми поведінки людини, що спричиняють соціальну, психологічну і фізичну дезадаптацію, деградацію особистості, погіршення психічного і фізичного здоров'я (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, схильність до невиправданого ризику; асоціальна поведінка тощо).

СИНДРОМ ВТРАТИ – це стан, обумовлений втратою значимої людини через її смерть чи розрив стосунків. Поняття «синдром втрати» стосується й ситуації

різкої зміни способу життя через втрату чогось або суб'єктивне відчуття і переживання такої втрати (наприклад, втрата професії, місця проживання, непрацездатність внаслідок інвалідизації). Може бути причиною психогенних та психосоматичних розладів, великий ризик суїциду.

СИНДРОМ ГОСТРОГО ГОРЯ – психологічний симптомокомплекс, що розвивається після смерті особливо значимої людини.

Ознаки: інтенсивне відчуття фізичного страждання (нападами задухи, прискороженого серцебиття, м'язової слабості, втрати апетиту), емоційне напруження із можливим розвитком шокової реакції; захопленість образом втрати з можливим ілюзорним сприйняттям реальності; відчуття провини стосовно померлого; агресивність, ворожість до оточуючих; зміна поведінки, недоцільні дії, обумовлені звуженням мотиваційної сфери; ідентифікація з утратою.

СКРИНІНГ (ВІДСЮВАННЯ, ВІДБІР, СОРТУВАННЯ) – психодіагностична процедура попереднього, орієнтовного відбору досліджуваних за критерієм приналежності їх до тієї чи іншої групи досліджуваних. Для скринінгу можуть обиратися різні критерії, зокрема критерій імовірного психічного відхилення, порушення чи розладу. Цей термін широко використовується в медицині, де означає систему первинного обстеження груп осіб без клінічних симптомів із метою встановлення наявності чи відсутності певного захворювання.

СТРЕС – неспецифічна реакція організму на різні подразники, що допомагає людині пристосуватися до мінливих умов навколишнього середовища.

СТРЕС ЕМОЦІЙНИЙ – захисна реакція організму, спрямована на захист від впливу психічних чинників, що викликають сильні емоції та емоційні переживання.

СТРЕС ТРАВМАТИЧНИЙ (ПСИХОТРАВМА) – переживання невідповідності між загрозливими факторами ситуації та індивідуальними можливостями їхнього подолання: людина не може ні втекти, ні протистояти тому, що відбувається. Цей стан супроводжується інтенсивним страхом, гострим відчуттям безпорадності та втрати контролю; фізіологічними, когнітивними змінами та змінами способу регуляції афектів, що спричиняє іноді тривалі фізичні, психічні й особистісні розлади.

СТРЕС ФІЗИЧНИЙ – реакція організму, спрямована на захист від фізичних впливів зовнішніх чинників, що викликають ушкодження, опіки, отруєння, захворювання тощо.

ТЕСТ – це стандартизоване, часто обмежене в часі випробування, спрямоване на встановлення кількісних і якісних індивідуально-психологічних відмінностей. Тест є основним інструментом психодіагностичного обстеження, за допомогою якого здійснюється психологічний діагноз. У психодіагностиці (залежно від тестових задач) існують різні класифікації тестів.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Методи діагностики в психологічній реабілітації – це:

- а) спосіб постановки психологічного діагнозу постраждалому;
- б) опис властивостей та рис характеру особистості досліджуваного;
- в) специфічні психологічні засоби, призначені для виміру й оцінки індивідуально-психологічних особливостей людей, які пережили травматичну ситуацію;

2. Основним критерієм класифікації методів діагностики є:

- а) психодіагностичний;
- б) дослідницький;
- в) об'єктивно-маніпулятивний.

3. Проективні методи діагностики – це:

- а) діагностика здійснюється на основі аналізу особливостей взаємодії із зовнішньо нейтральним матеріалом, який через його відому невизначеність стає об'єктом проєкції;
- б) аналіз продуктів діяльності;
- в) спеціально створені методики для роботи з дітьми.

4. Скринінг у психологічній реабілітації – це:

- а) встановлення діагнозу;
- б) перший етап у дослідженні психологічної проблеми;
- в) експрес-діагностика психічних розладів та порушень.

5. Запропонуйте діагностичний інструментарій для діагностики актуального емоційного стану особистості (діти, дорослі) (3–5 опитувальників).

6. Відхилення від соціальної норми – це:

- а) тривожний розлад;
- б) емоційні порушення;
- в) поведінкові порушення.

7. Запропонуйте пакет діагностичних методик та опитувальників для діагностики поведінкових порушень у підлітків (агресії, адиктивної поведінки).

8. Дайте визначення поняття «посттравматичний стресовий розлад».

9. Визначте, які з перерахованих симптомів можна віднести до ПТСР у дітей:

- а) безсилля і пасивність, відсутність звичайних реакцій;
- б) генералізований страх;
- в) підвищена збудливість та незібраність;
- г) страх всього нового;
- д) складність визначати почуття;
- е) порушення сну, нічні кошмари;

- ж) страх розлуки і «чіпляння» за близьку людину;
- и) регресивні симптоми;
- к) тривога щодо смерті;
- л) соматичні симптоми (болі в животі, головні болі та ін.);
- м) посилена реакція на гучні звуки;
- н) «заморожування» (раптова нерухомість);
- п) уникання зорового контакту.

10. Що таке травматична ситуація?

11. Перелічіть критерії до класифікації травматичних ситуацій.

12. Перелічіть категорії осіб постраждалих від травматичних подій.

13. До конструктивних стратегій подолання стресової ситуації належить:

- а) пошук соціальної підтримки;
- б) асертивна поведінка;
- в) непрямі дії;
- г) вступ у соціальний контакт.

14. Наповніть змістом поняття «вторинна травматизація» та опишіть, у чому її особливості.

15. Професійне вигорання – це:

- а) стан емоційного і фізичного виснаження;
- б) втрата працездатності;
- в) уникання виконання професійних обов'язків.

16. Перелічіть симптоми емоційного вигорання за опитувальником В. Бойко.

17. До симптомів переживання посттравматичного стресового розладу дорослого належать такі:

- а) тривожно-фобічні стани;
- б) постійні занурення в події минулого;
- в) сплутана свідомість;
- г) нав'язливі спогади;
- д) постійне роздратування;
- е) порушення пам'яті та розлади сну;
- ж) апатія, небажання жити;
- к) відчуття напруги та тривоги;
- л) асоціальна поведінка.

18. До суб'єктивних методів діагностики належать:

- а) опитувальники;
- б) самозвіти;

- в) самоописи;
- г) самоспостереження;
- д) малюнкові методи.

19. Перелічіть переваги застосування опитувальників для різних вікових категорій.

20. Підберіть пакет діагностичних опитувальників на визначення симптомів ПТСР (діти, дорослі).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основна література

1. Бойко Г. М. Реабілітаційна психологія: посібник для студ. вищ. навч. закл. Полтава: АСМІ, 2010. 240 с.
2. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. для студентів вузів. Київ: Академвидав, 2009. 464 с.
3. Етичний кодекс психолога. *Психолог*. 2004. № 43(139). С. 1–4 (вкладка).
4. Колтунович Т. А. Етичний кодекс психолога. 2007. URL: <http://medbib.in.ua/etichniy-kodekspsihologa654.html>
5. Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Ника-Центр» 2009. 399 с.
6. Любіна Л. А., Борисюк А. С., Радчук В. М. Психодіагностика: навч. посіб. Чернівці, 2018. 276 с.
7. Оверчук В. А. Реабілітаційна психологія: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Вінниця: Міленіум, 2007. 295 с.
8. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навч. посіб. Т. 1 / за заг. ред. Н. Пророк. Київ, 2018. 208 с.
9. Синопис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків / пер. з англ.; упоряд. та наук. ред. Л. Підлісецька. Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2014. 112 с. (Серія «Психологія. Психіатрія. Психотерапія»).
10. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: метод. посіб. / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ: ТОВ «Видавництво “Логос”», 2015. 207 с.

Додаткова література

1. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.
2. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп / В. В. Горбунова, А. Б. Карачевський, В. О. Климчук, Г. С. Нетлюх, О. І. Романчук. Львів: Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 96 с.
3. Горностаї П. П. Колективна травма та групова ідентичність. Психологічні перспективи. *Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп*. Т. 2. Проблема цілісності суспільства, групи та особистості. Спеціальний випуск. Київ, 2012. С. 89–95.
4. Гоцуляк Н. Є. Психологічна травма: аналіз та шляхи її подолання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні та психологічні науки*. Хмельницький, 2015. № 1. С. 378–390. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2015_1_31
5. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: методичні рекомендації. Київ; Харків: ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України», 2014. 78 с.

6. Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту: довідник вихователя дошкільного навчального закладу / Н. В. Пророк, С. А. Гончаренко та ін.; за ред. Н. В. Пророк. Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2015. 84 с.

7. Катомік Г. В., Корнієнко І. О. Техногенні катастрофи: психологічна допомога очевидцям та постраждалим. 2003. № 6. С. 30–51.

8. Чекстере О. Ю. Гендерні особливості ПТСР у дітей, постраждалих внаслідок збройного конфлікту. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності: матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 р.)* / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2016. С. 360–366. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704987/>

9. Шевченко Н. Ф. Практикум із психологічної допомоги соматично хворим. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 4. С. 17–29.

10. Treatment for posttraumatic stress disorder in military and veteran populations: Final assessment. *Institute of Medicine (U. S.)*. Washington, D. C.: National Academies Press. 2014. 110 p.

11. Keyes K. M. Hasin Stress and alcohol: Epidemiologic evidence / K. M. Keyes, M. L. Hatzenbuehler, B. F. Grant. *Alcohol Research: Current Reviews*. 2012. Vol. 34(4). P. 391–400.

12. Khamis V. Coping with war trauma and psychological distress among schoollage Palestinian children. *American Journal of Orthopsychiatry*. 2015. Vol. 85(1). P. 72–79.

13. Auricular acupuncture for sleep disturbance in veterans with post-traumatic stress disorder: A feasibility study / H. C. King, D. L. Spence, A. H. Hickey, P. Sargent, R. Elesh, C. D. Connelly. *Military Medicine*. 2015. № 180(5). P. 582–590. DOI: 10.7205/MILMED-D-14-00451.

14. Resilience-recovery factors in post-traumatic stress disorder among female and male Vietnam veterans: hardiness, postwar social support, and additional stressful life events / L. A. King, D. W. King, J. A. Fairbank, T. M. Keane, G. A. Adams. *Journal of Personal Psychology*. 1998. №74(2). P. 420–434.

15. Post-traumatic stress disorder and depression prevalence an associated risk factors among local disaster relief and reconstruction workers fourteen months after the Great East Japan Earthquake: a cross-sectional study / A. Sakuma, Y. Takahashi, I. Ueda et al. *BMC Psychiatry*. 2013. Vol. 15(1). P. 1–13.

16. Posttraumatic stress symptomology among emergency department workers following workplace aggression / G. L. Gillespie, S. Bresler, D. Gates, P. Succop. *Workplace Health and Safety*. 2013. Vol. 61(6). P. 247–254.

17. Traumatic events and posttraumatic stress disorder in an urban population of young adults / N. Breslau, G. C. Davis, P. Andreski et al. *Archives of General Psychiatry*. 1991. Vol. 48. P. 216–222.

18. A systematic review of mental disorders and perpetration of domestic violence among military populations / K. Trevillion, E. Williamson, G. Thandi, R. Borschmann, S. Oram, L. Howard, L. M. Howard. *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology*. 2015. № 50(9). P. 1329–1346.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека психологічної літератури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники онлайн. URL: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор. URL: <http://psyfactor.org>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Навчальне видання

Шель Наталія Василівна

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Методичні вказівки до лабораторних занять
для здобувачів вищої освіти денної форми навчання
ОС «Магістр» спеціальності 053 Психологія

Редактор О. А. Солдатова
Технічний редактор Т. О. Важеніна-Гопрак

Підписано до друку 10.10.2024.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 2,09.
Тираж 30. Зам. 57.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, 600-річчя, 21
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018